

BUXORO DAVLAT
PEDAGOGIKA
INSTITUTI

O'ZBEKISTON
FANLAR AKADEMIYASI
TARIX INSTITUTI

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY TA'LIM, FAN VA
INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI
BUXORO DAVLAT PEDAGOGIKA INSTITUTI
O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI FANLAR AKADEMIYASI TARIX INSTITUTI
QORI NIYOZIY NOMIDAGI TARBIYA PEDAGOGIKASI MILLIY INSTITUTI

"TURKISTON TARAQQIYPARVARLARI MEROSI: TARIXIY TAJRIBA VA MILLIY O'ZLIK"

"НАСЛЕДИЕ ТУРКЕСТАНСКИХ ПРОГРЕССИСТОВ:
ИСТОРИЧЕСКИЙ ОПЫТ И НАЦИОНАЛЬНОЕ САМОСОЗНАНИЕ"

"LEGACY OF TURKESTANI REFORMERS:
HISTORICAL EXPERIENCE AND NATIONAL IDENTITY"

MAVZUSIDAGI XALQARO ILMIY KONFERENSIYA

MAQOLALAR TO'PLAMI

Buxoro shahri, 2025-yil 12-mart

6. Karimov N. Mahmudxo‘ja Behbudiy. - Toshkent, 2010.
7. Baldauf, Ingeborg. XX asr o‘zbek adabiyotiga chiz-gilar. Toshkent: Ma'naviyat, 2001.
8. Izbullayeva G.V. Pedagogika nazariyasi va tarixi. 1-qism. [Matn] /darslik/ Gulchehra Izbullayeva. – Buxoro: «Sadriddin Salim Buxoriy» Durdona, 2022. – 380 b.

BOSHLANG‘ICH SINIF O‘QISH SAVODXONLIGI DARSLARIDA BADIY MATNLARDA VATANPARVARLIK TUYG‘USINI SHAKLLANTIRISHNING ZAMONAVIY INNOVATSIYALARI

O‘ktamova Mehriyo A`zamovna.
Buxoro Davlat pedagogika institute tayanch doktoranti

Annotatsiya. Mazkur maqola boshlang‘ich sinf o‘quvchilari o‘rtasida vatanparvarlik tuyg‘usini shakllantirishning zamonaviy innovatsiyalarini o‘rganishga qaratilgan. O‘quvchilarda vatanparvarlikni rivojlantirish uchun o‘qish savodxonligi darslarida badiiy matnlar yordamida yangi pedagogik yondashuvlar va texnologiyalarni joriy etish zarurati ko‘rsatilgan. Maqolada o‘qitishda qo‘llaniladigan texnologik innovatsiyalar, jumladan, interaktiv ta'lim platformalari, gamifikatsiya va multimedia resurslar orqali o‘quvchilarda vatanparvarlikni shakllantirishning samarali usullari tahlil qilinadi.

Kalit so‘zlar. Boshlang‘ich sinf, o‘qish savodxonligi, badiiy matnlar, vatanparvarlik tuyg‘usi, innovatsion pedagogik yondashuvlar, interaktiv ta'lim platformalari, virtual reallik (VR), multimedia resurslar, ijodiy faoliyat, hamkorlikda o‘qish, ma'naviy-axloqiy tarbiya.

Boshlang‘ich sinf o‘qish savodxonligi darslarida badiiy matnlarda vatanparvarlik tuyg‘usini shakllantirish pedagogik muammo sifatida ko‘plab o‘qituvchilar va ilm-fan tadqiqotchilari tomonidan dolzarb masala sifatida ko‘riladi. Ushbu masala o‘quvchilarning nafaqat bilimni oshirish, balki ularni ma'naviy va axloqiy jihatdan tarbiyalashda ham muhim ahamiyatga ega. Vatanparvarlik tuyg‘usini shakllantirish, ularning o‘z yurtiga bo‘lgan muhabbatini, tarixini, madaniyatini hurmat qilishini ta'minlashga yordam beradi.

Badiiy Matnlar Orqali Vatanparvarlik tuyg‘ulari. Boshlang‘ich sinf o‘quvchilari uchun badiiy matnlar juda muhim vosita bo‘lib, ular orqali o‘quvchilarga turli axloqiy, ma'naviy tushunchalar, shu jumladan vatanparvarlik tuyg‘usi haqida bilimlar berish mumkin. O‘quvchilarga ona yurti, uning tabiati, xalqining qadriyatlari haqida hikoya qiluvchi matnlar tanlab o‘qitilishi kerak. O‘qish savodxonligi darslarida vatanparvarlik tuyg‘usini shakllantirishning asosiy pedagogik maqsadi, o‘quvchilarning shaxsiy tuyg‘ularini va identifikatsiyasini rivojlantirishdir. Bunda o‘quvchilarga quyidagi jihatlar e'tibor qaratilishi kerak:

O‘zbekistonning tarixiy shaxslarining faoliyati, ulug‘ zotlarning o‘z yurtiga bo‘lgan fidoyiligi.

Vatan uchun kurashgan shaxslar va ularning qurbonliklari.

Vatan haqidagi tasavvurlarni yaxshilash va bu haqda ijobiy fikrlarni shakllantirish.

Badiiy matnlar orqali boshlang‘ich sinf o‘quvchilari vatanparvarlikning turli jihatlar bilan tanishadilar. Misol uchun:

Qahramonlik, shaxsiy fidoyilik va mehnatsevarlikni o‘zida aks ettiruvchi asarlarni tanlash.

Vatan haqidagi hikoyalar, she'rlar, ertaklar, balladalar o‘quvchilarga o‘z yurtlariga bo‘lgan sevgi va hurmatni oshiradi.

O‘quvchilarni tarixiy voqealar va shaxslar bilan tanishtirish, ularning o‘z yurtiga xizmat qilishidagi ahamiyatini tushuntirish.

Vatanparvarlik tuygʻusini shakllantirishda oʻqituvchining metodik yondashuvi katta ahamiyatga ega. Masalan:

Tadqiqot va tahlil qilish: Oʻquvchilarga matnlarni oʻqitib, undagi asosiy gʻoya va fikrlarni tahlil qilish orqali ular vatanparvarlik haqida chuqurroq tushuncha hosil qiladilar.

Ijodiy ishlash: Oʻquvchilarga vatanparvarlik mavzusida kichik esse yoki sheʼr yozish vazifasi berish orqali ularning oʻz fikrlarini ifodalashga imkoniyat yaratish.

Aqliy hujum (brainstorming): Oʻquvchilarga vatanparvarlik haqidagi fikrlarni birgalikda muhokama qilish orqali fikr almashish, ularning oʻzaro oʻrganishlariga yordam beradi.

Vatanparvarlik Tuygʻularining Shakllanishida Oʻqituvchining Roli:

Oʻqituvchining rovida nafaqat bilim berish, balki oʻquvchilarda maʼnaviy qadriyatlarni shakllantirish va ularni har tomonlama tarbiyalash muhim. U vatanparvarlik tuygʻusini bolalarga sevgi va hurmat asosida, oʻz yurtiga va xalqiga boʻlgan masʼuliyat hissi orqali yetkazishi lozim.

Boshlangʻich sinf oʻqish savodxonligi darslarida badiiy matnlarda vatanparvarlik tuygʻusini shakllantirish zamonaviy innovatsiyalarni joriy etish, oʻquvchilarning yuksak maʼnaviy-axloqiy tarbiyasini taʼminlashda katta ahamiyatga ega. Innovatsiyalar oʻqitish jarayoniga zamonaviy metod va vositalarni kiritish, oʻquvchilarda fikrlash, ijodkorlik va vatanparvarlikni rivojlantirishga xizmat qiladi. Quyida bu jarayonda qoʻllaniladigan zamonaviy innovatsiyalarni koʻrib chiqamiz.

Zamonaviy oʻqish savodxonligi darslarida vatanparvarlik tuygʻusini shakllantirishda texnologiyalardan foydalanish oʻquvchilarning diqqatini jalb etadi va ularning oʻrganish faoliyatini samarali qiladi. Bunga quyidagilar kiradi:

Interaktiv taʼlim platformalari: Ekranlar orqali badiiy matnlarni oʻrganish, oʻquvchilarga ona yurt haqidagi videolarni koʻrish, taqdimotlar va interaktiv ilovalar yordamida matnni tahlil qilish. Masalan, "Kahoot", "Quizlet" kabi ilovalar orqali oʻquvchilar matn mazmuni boʻyicha testlar va viktorinalar oʻtkazishlari mumkin.

Digital storytelling (raqamli hikoya qilish): Oʻquvchilarga vatanparvarlik mavzusida oʻz hikoyalarini yaratish va taqdimot qilish. Bu ularga nafaqat yurt haqidagi bilimlarni oʻzlashtirish, balki ijodkorlik va oʻz fikrlarini ifodalashda yordam beradi.

Multimedia kontent: Ona yurtning tabiatiga, tarixi va madaniyatiga oid video va audio materiallar yordamida oʻquvchilarning tasavvurlari kengayadi, ularda vatanparvarlik tuygʻusi kuchayadi.

Koʻpformatli Yondashuvlar: Badiiy matnlarni koʻp formatda oʻrganish oʻquvchilarga koʻproq tushuncha beradi va ularni faol ishtirokchiga aylantiradi. **Masalan:**

Kitob va audiokitoblar: Oʻquvchilar matnni nafaqat oʻqish, balki eshitish orqali ham oʻrganishadi. Badiiy asarlarni audiokitob sifatida tinglash orqali ularning tasavvurlari rivojlanadi va matnni chuqurroq anglashadi.

Rasmlar va video materiallar: Oʻquvchilarga matnni rasmlar yoki videolar yordamida oʻrganish, oʻzingizning tasavvurlarini yaratish imkoniyatini beradi. Vatanparvarlik mavzusidagi badiiy asarlarning tasviriy va vizual materiallari orqali taʼlim jarayoni yanada jonli va qiziqarli boʻladi.

Vatanparvarlikni shakllantirishda oʻquvchilarni ijodiy faoliyatga jalb qilish, ularning oʻz fikrlarini ifodalashga yordam beradi. Bunga quyidagilarni kiritish mumkin:

Ijodiy loyiha ishlari: Oʻquvchilarni oʻzlari tanlagan vatanparvarlik mavzusida kichik tadqiqot yoki loyiha ishlari tayyorlashga yoʻnaltirish. Bu ishlarda oʻquvchilar oʻz yurtining tarixiy shaxslarini, ulugʻ zotlarini, tabiatini va madaniyatini oʻrganishadi.

Dastlabki hikoya yozish: Oʻquvchilarni vatanparvarlik mavzusida hikoya yoki sheʼr yozishga undash. Ularning ijodiy yozish faoliyatlari nafaqat ularni maʼnaviy tarbiyalaydi, balki oʻz fikrlarini ifodalashda ishonch hosil qilishlariga yordam beradi.

Hamkorlikda Oʻqish (Collaborative Learning): Boshlangʻich sinfda hamkorlikda oʻqish orqali oʻquvchilarni bir-birlari bilan fikr almashishga va guruhlarda ishlashga undash, ularning vatanparvarlik haqidagi fikrlarini yanada boyitadi. Bu usul quyidagi yondashuvlarni oʻz ichiga oladi:

Gruplarda ishlash: O'quvchilar kichik guruhlarga bo'linib, vatanparvarlik mavzusidagi matnni birgalikda o'rganadilar. Keyin guruhlar o'rtasida matn tahlili va mazmunini muhokama qilishadi.

O'zaro ta'lim: O'quvchilar o'rgangan bilimlarini bir-birlari bilan bo'lishib, o'zaro yordam berishadi. Bu yondashuv, o'quvchilarda mas'uliyat va jamoaviy ishlash ko'nikmalarini rivojlantiradi. Emotionally Responsive Teaching (Emotsional Ta'lim): Vatanparvarlik tuyg'usini shakllantirishda o'quvchilarning hissiy tajribalari va o'zaro munosabatlari muhimdir. Emotsional ta'lim orqali o'quvchilar o'z tuyg'ularini boshqarishga, boshqalarga nisbatan hurmat va hamdardlik ko'rsatishga o'rgatiladi. Bu o'qituvchining o'quvchilarning ehtiyojlariga mos ravishda matnni tanlab, dars jarayonini emotsional jihatdan boyitishi bilan amalga oshiriladi.

Virtual Haqiqat va Aumentatsiya: O'quvchilarga virtual haqiqat (VR) yoki aumentado reallik (AR) texnologiyalarini qo'llash, ularni tarixiy joylar yoki voqealar bilan tanishtirish orqali, vatanparvarlik tuyg'usini yanada kuchaytiradi. Masalan, o'quvchilar tarixiy joylarga virtual sayohatlar qilishlari mumkin, bu orqali ular o'z yurtining tarixini va madaniyatini yaxshiroq tushunishadi. Boshlang'ich sinf o'qish savodxonligi darslarida badiiy matnlarda vatanparvarlik tuyg'usini shakllantirishning zamonaviy innovatsiyalari doirasida yana bir qancha usullar va metodlarni ko'rib chiqish mumkin. Ular o'quvchilarni yanada faollashtirish, ularning ma'naviy va intellektual rivojlanishini ta'minlashga qaratilgan.

Gamifikatsiya o'quv jarayoniga o'yin elementlarini kiritish orqali o'quvchilarning motivatsiyasini oshirishga yordam beradi. Bu metodni vatanparvarlik tuyg'usini shakllantirishda qo'llash mumkin:

O'yin asosidagi mashqlar: O'quvchilarni badiiy matnlar bo'yicha interaktiv o'yinlarga jalb qilish. Masalan, vatanparvarlik haqidagi matnlarni o'rganish orqali o'quvchilarni o'zaro raqobatlashishga undash, har bir to'g'ri javob uchun ball berish.

Viktorinalar va so'rovlar: O'quvchilarga vatanparvarlik mavzusidagi savollarni javoblash orqali ularning bilimlarini baholash va shu orqali ularni rag'batlantirish.

O'quvchilarning vatanparvarlik tuyg'ularini yanada kuchaytirish uchun ularni haqiqiy muhit bilan tanishtirish muhim. Bunga quyidagilar kiradi:

Ekskursiyalar va madaniy tadbirlar: O'quvchilarga tarixiy joylarga, muzeylarga va madaniyat markazlariga sayohatlar tashkil etish. Bu o'quvchilarda milliy tarix, madaniyat va vatanparvarlik haqidagi fikrlarni mustahkamlaydi.

Jonli uchrashuvlar: O'quvchilarni vatanparvarlik mavzusida ish olib borayotgan olimlar, tarixchilar yoki jurnalistlar bilan uchrashuvlarga taklif qilish. Bu ular uchun o'qishdan tashqari o'rganish imkoniyatini yaratadi.

Zamonaviy pedagogik texnologiyalarni qo'llash o'quvchilarga matnlarni nafaqat o'qish, balki ko'rish va tinglash imkoniyatini beradi. Bu usullar orqali vatanparvarlik tuyg'usini shakllantirish mumkin:

Augmentatsiya realligi (AR) va virtual reallik (VR): O'quvchilarga virtual sayohatlar orqali o'z yurtining tarixiy va madaniy joylariga kirish imkoniyatini yaratish. Masalan, o'quvchilar O'zbekistonning mashhur tarixiy joylari va shaxslarini AR yoki VR yordamida o'rganishlari mumkin.

Interaktiv video va 3D taqdimotlar: Vatanparvarlik haqida video materiallarni o'rgatish, o'quvchilarga ularning tarkibida qatnashishga, suhbatda ishtirok etishga imkoniyat yaratish. Bu darslarni yanada jonli va esda qolarli qiladi.

O'quvchilarda vatanparvarlik tuyg'usini shakllantirish uchun sinfda o'qish jarayoniga qo'shimcha ravishda tashqi faoliyatlarni tashkil etish zarur. Bunga quyidagilarni kiritish mumkin. Badiiy tanlovlar va konkurslar: O'quvchilarga vatanparvarlik mavzusida she'rlar, hikoyalar yoki rasmlar yaratish va bu ishlarni tanlovda taqdim etishga taklif qilish. Matn yozish va taqdimotlar: O'quvchilarga vatanparvarlik mavzusida kichik matnlar (esse, she'r, hikoya) yozish va ularni guruhda yoki sinfda taqdim etishga rag'batlantirish. Bu jarayon o'quvchilarni o'z fikrlarini aniq ifodalashga o'rgatadi.

O'quvchilarni vatanparvarlik mavzusida chuqur tahlil qilish va fikrlarini mustahkamlashga undash uchun zamonaviy metodlardan foydalanish:

- Gruplar bo'yicha tahlil: O'quvchilarni kichik guruhlariga bo'lib, badiiy matnlar asosida tezkor tahlil va muhokama qilishga jalb etish. Har bir guruh matnning turli jihatlarini (qahramonlik, vatanparvarlik, tarixiy kontekst) muhokama qiladi.

- Online platformalar orqali teskari aloqa: O'quvchilarni onlayn platformalarda, forumlarda yoki bloglarda o'z fikrlarini yozishga undash. Bunday faoliyat o'quvchilarning fikrini erkin ifodalashga va ularni bir-biri bilan baham ko'rishga yordam beradi.

O'quvchilarga vatanparvarlik haqidagi o'z fikrlarini izchil va tartibli ravishda ifodalashda mental xaritalar yoki vizual diagrammalarni yaratish usulini qo'llash. Bu usul orqali o'quvchilar o'z tasavvurlarini aniqroq ifodalaydi va bilimlarini tizimli ravishda qayta ko'rib chiqadi.

7. Inkluziv Ta'lim:

Har bir o'quvchining o'qish savodxonligini hisobga olish va ularning turli ehtiyojlariga mos ta'lim usullarini qo'llash:

- Individual yondashuvlar: O'quvchilarning turli o'qish tezligi va usullariga moslashish. Ayrim o'quvchilar uchun audio kitoblar yoki vizual resurslar yordamida matnni o'rgatish, boshqalariga esa guruh bo'lib ishlash imkoniyatlarini yaratish.

Xulosa. Boshlang'ich sinf o'qish savodxonligi darslarida badiiy matnlarda vatanparvarlik tuyg'usini shakllantirishda zamonaviy innovatsiyalarning qo'llanilishi, o'quvchilarni yanada faolroq va mustaqil o'rganishga undaydi. Texnologiyalar, interaktiv yondashuvlar, ijodiy faoliyatlar, tashqi faoliyatlar va inkluziv ta'lim usullari orqali o'quvchilarda vatanparvarlik tuyg'usini rivojlantirishga erishish mumkin. Bu o'quvchilarni nafaqat ilmiy, balki ma'naviy jihatdan ham rivojlantirishga xizmat qiladi. Boshlang'ich sinf o'qish savodxonligi darslarida badiiy matnlarda vatanparvarlik tuyg'usini shakllantirishda zamonaviy innovatsiyalar pedagogik jarayonni yanada samarali, interaktiv va qiziqarli qiladi. Texnologiyalarni, ijodiy yondashuvlarni, hamkorlikda ishlashni va emotsional ta'limni qo'llash orqali o'quvchilarni nafaqat bilim olishga, balki vatanparvarlikni o'zlarida rivojlantirishga undash mumkin. Bu usullar o'quvchilarning shaxsiy va ma'naviy taraqqiyotiga katta ta'sir ko'rsatadi. Boshlang'ich sinf o'quvchilarida badiiy matnlar yordamida vatanparvarlik tuyg'usini shakllantirish pedagogik jihatdan nihoyatda zarur. Bu nafaqat ularning intellektual, balki ma'naviy va axloqiy jihatdan rivojlanishiga ham xizmat qiladi. O'qituvchining badiiy matnlarni to'g'ri tanlashi, dars jarayonida metodik yondashuvlarni qo'llashi, o'quvchilarning vatanparvarlik tuyg'ularini shakllantirishga katta hissa qo'shadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Jabborov, M. Boshlang'ich ta'limda savodxonlikni rivojlantirishning innovatsion metodlari. Tashkent 2022: O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi vazirligi.

2. Ismoilov, Sh. Ta'limda texnologiyalarning integratsiyasi: Pedagogik innovatsiyalar. Tashkent 2021: Ta'lim innovatsiyalari markazi.

3. Qodirov, F. O'quvchilarda vatanparvarlik tuyg'usini shakllantirish: Pedagogik yondashuvlar. Toshkent 2023: O'zbekiston Fanlar akademiyasi.

4. Mamatov, A. Boshlang'ich ta'limda badiiy matnlar orqali axloqiy tarbiya. Tashkent 2020: O'zbekiston Milliy universiteti nashriyoti.

5. Kurbanov, R. Zamonaviy pedagogika: Innovatsion metodlar va texnologiyalar. Tashkent 2022: Ma'naviyat va ma'rifat nashriyoti.

6. Yuldasheva, Z. Ona yurt haqida badiiy matnlar: Pedagogik va psixologik nuqtai nazar. Tashkent 2021: O'zbekiston yoshlar ittifoqi nashriyoti.

7. Saidova, M. Pedagogik texnologiyalarni qo'llash orqali o'quvchilarda ijtimoiy ongning shakllantirish. Tashkent 2020: O'zbekiston Respublikasi O'qituvchilar assotsiatsiyasi.

8. Xolmatov, B. Innovatsion ta'lim: Virtual reallik va augmentatsiya realligi metodlari. Tashkent: 2023 O'zbekiston ta'lim texnologiyalari markazi.

Zarifovich.....	541
ISLOMJON BOBOJONOV PEDAGOGIK MEROSIDA SHAXSGA YO‘NALTIRILGAN TA‘LIM MUHITIDA BO‘LAJAK O‘QITUVCHILARINI O‘QUV-TARBIYA JARAYONINI LOYIHALASHGA O‘RGATISH G‘OYALARI - Ikramova Billura Muxamadovna	544
YANGI O‘ZBEKISTONDA ADOLATPARVAR JAMIYAT QURISHDA JADIDCHILIK MILLIY HARAKATINING IJTIMOIIY VA MA‘NAVIY G‘OYALARINING AHAMIYATI - Saidjon Sanoyevich Hamroyev	546
JADIDLAR ME‘ROSIDA BOSHLANG‘ICH SINF O‘QUVCHILARIDA O‘Z- O‘ZINI IJODIY RIVOJLANTIRISHGA OID G‘OYALAR TALQINI - Shodmonova Abera Shodiyevna	548
JADIDCHILIK MILLIY HARAKATINING IJTIMOIIY, MA‘NAVIY VA INNOVATSION G‘OYALARINING TASVIRIY SAN‘AT TA‘LIMIDAGI AHAMIYATI - Shovdirov Sunnat Aslanovich.....	551
MA'RIFAT USTUVORLARINING HARAKATLARI YOSHLAR UCHUN QANOT - Kenjaeva Umida Rajabovna.....	553
THE PLACE AND ROLE OF THE NATIONAL MOVEMENT OF JADIDISTISM IN THE BUILDING OF A NEW UZBEKISTAN - Orziev Khayotbek	556
TURKISTON JADIDLARI ILMIY MEROSIDA AQLIY TARBIYA VA TANQIDIY FIKRLASH MASALALARINING YORITILISHI - Usmonova Oydin Sherali qizi.....	559
BOSHLANG‘ICH SINF O‘QISH SAVODXONLIGI DARSLARIDA BADIY MATNLARDA VATANPARVARLIK TUYG‘USINI SHAKLLANTIRISHNING ZAMONAVIY INNOVATSIYALARI - O‘ktamova Mehriqiy A‘zamovna.	562
JADID ASARLARIDA O‘ZBEKISTON HINDISTON MADANIY ALOQALARI- Atavullalyeva Shahlo Musoyevna.....	566
JADIDCHILIK: YANGI DAVR, YANGI FIKR, YANGI G‘OYA – BUNYODKORLIK G‘OYASIDAN BARQAROR RIVOJLANISH G‘OYASI SARI - Sharipov Dilshod Baxshilloevich, Salimova Gulchiroy Nodir qizi	568
BOSHLANG‘ICH SINF O‘QUVCHILARINI HISSIY-KOGNITIV QO‘LLAB- QUVVATLASH MUAMMOLARINI JADIDLAR MEROSIDA TALQINI - Nazarova Marjona Xodjiyevna	573
JADIDCHILIK HARAKATINING YANGI O‘ZBEKISTON TARAQQIYOTI, TINCHLIGI VA IJTIMOIIY BARQARORLIGIDAGI O‘RNI VA AHAMIYATI - Sharipov Dilshod Baxshilloevich, Muftillayeva Sarvinoz.....	574
SALJUQIYLAR DAVRIDA TA‘LIM TIZIMI - Rajabov Shohizamon Nusrat	